

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV,
UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05.
КОШТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110,
— РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-
СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-
ШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУ-
КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Проф. д-р ІВАН ОГІВНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ. НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ
1.60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЕЮ; В ЄВРОПІ
8 ЗЛ., ПОЗА ЄВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО.
ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕД-
ПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИШІР-
НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК VI.

ЖОВКВА, ВЕРЕСЕНЬ 1938 РОКУ

ЧИСЛО 9 (69).

Непорозуміння в перекладах Святого Письма.

„І пізнаєте правду, а правда вас визнають“, Ів. 8. 32.

I.

„Перекладач — зрадник“ (traduttore — traditore), говорить італійська приповідка, і ця приповідка стосується до всіх без винятку перекладачів, навіть перекладачів Святого Письма. Нема такої людини, щоб при перекладі не наробила тих чи тих недокладностей, звичайно — несвідомих. Кожен перекладач — людина, а його праця — людська, а людині природне помилятися...

Давні правовірні євреї навчали, що невільно перекладати Святого Письма, бо при кожному перекладі псується думка оригіналу. Через це не дозволяли робити перекладів ні на які мови. Але давньоєврейська мова рано стала незрозуміла для самої єврейської маси, а вона таки хотіла знати зміст Святих Книг, тому по синагогах робили переклад звичайно усний (таргум), напочатку не дозволяючи його записувати. Євреї рано розійшлися були по цілій грецькій державі, забули свою святу мову, перейшли на мову грецьку й десь у першій половині III в. до Христа почали перекладати Св. Письмо на грецьку мову для потреб Олександрійської громади. З багатьох причин переклад не був найкращий, і палестинські євреї довго кривим оком дивилися на нього. А євреї пра-

вовірні вважали той день, коли повстав грецький переклад Св. Письма, за день нещастя для євреїв, і прирівняли його до дня, коли був вилитий золотий ідол...

У цій своїй статті я хочу спинитися на деяких недокладностях перекладів, але тільки таких, що мають більше, загальне й принципове значення, а головне таких, що зраджують навмисне бажання перекласти так, а не так. Як відомо, кожна церква має власні переклади, що мають деякі свої особливості, правда — незначні. Найбільше наукові переклади — переклади, що не залежать від конфесійних впливів.

Отож, хочу поговорити про деякі місця в перекладах, головне ж ті, що насовують думку, що перекладачі під різними впливами якось й з різних причин хотіли відійти від оригіналу Св. Письма. За оригінал уважаю: давньоєврейський для Старого Заповіту, а грецький — тільки для Нового.

II.

Що таке людина в своєму первотворі? Як на неї дивився Господь, творячи її в первопочині? На це дає нам деяку відповідь Книга Буття (Begešit, цитати скрізь подаю з тексту давньоєврейського):

„І сказав Бог: „Учинімо Людину за образом Нашим, щоб¹ як Наша подоба була, й хай панують над морською рибою, і надптаством повітряним, і над скотиною, й над усією землею, і над усім повзючим, що повзе на землі“. І Бог на Свій образ Людину створив, на Свій образ Ї Він створив“. 1. 26-27.

„І вформував Господь Бог порох з землі на Чоловіка. І віддих життя вдихнув в ніздрі його, — і став Чоловік живою душею“ 2. 7.

„І сказав змії до жінки: „Умерти — не вмере! Бо відає Бог, що в тім дні, коли будете ви з нього (дерева знання добра й зла) їсти, ваші очі відкриються, і станете ви, немов Бог, і знатимете добро й зло“. 3. 4-5.

„І сказав Господь Бог: „Ото став Чоловік, немов один з Нас, щоб знать добро й зло“ 3. 22.

„Хто виляє кров людську в людині, то вилятта буде його кров, бо її учинив Він за образом Божим“ 9. 6.

„І промовив Господь: „Не буде Мій Дух пробувати в людині навіки, бо блудять вони. Вона тіло, і дні її будуть сто й двадцять літ“ 6. 3.

Може сюди можна віднести й 4. 1: Коли народився Хавві (Єві) перший син Каїн, то вона промовила: „Kaniti iš et-Jehovah: набула чоловіка Господа“. Місце дуже неясне, всі перекладачі передають його по-своєму. Септуагінта це переклала: *Ἐχθηρὸν ἀνθρώπων διὰ τοῦ θεοῦ*, але в д. евр. цього *διὰ* нема.

Приймаючи на увагу все це, став нам зовсім зрозуміле оце місце про людину в давньоєврейським Псалтиру 8. 46:

Коли бачу я небо Твоє — діло пальців Твоїх,
місяця й зорі, що Ти встановив,
то що є людина, що Ти пам'ятаєш про неї,
й сям людський, що про нього Ти згадуєш?

А однак учинив Ти його мало меншим від
[Бога,
і честю й величністю Ти коронуєш його!

Як бачимо, Псалтир зве людину — „мало меншою від Бога“, і це цілком відповідає тому, що про людину навчає Книга Буття.

Але це місце в Псалтирі здавна здавалося неясним, а тому грецький перекладач... зовсім переробив його, замінивши єврейське „*me Elohim*“ — „від Бога“ на „від анголів“, що й передали грецьким: *παρ' ἀγγέλους*. За грецьким текстом пішла Вульгата: „*Minuisti eum paulo minus ab angelis*“, те саме зробив і наш старослов'янський переклад: *оумланилъ еси егò малымъ чимъ ѿ ангелъ*. Як бачимо, всі переклади зменшують значення людини, але заміною „від Бога“ на „від анголів“ зрозуміння тексту тільки затемнилось.

Наукові переклади сьогодні йдуть за давньоєврейським текстом, бо це ж оригінал, та й читання його ясніше, щоби перекладають „від Бога“. Напр. переклад д-ра Богословія L. Segond, Париж 1910 і 1922 рр. дає: *Tu l'as fait de peu inférieur à Dieu*. Виправлений переклад М. Лютера 1929 р.: *Du hast ihn wenig niedriger gemacht denn Gott*. Переклад проф. кс. Яна Шеруди 1937 р.: *A jednak mało co mniejszym uczyniłeś go od bóstwa*. І т. д., — наукові видання звичайно перекладають отак, ненаукові йдуть за текстом грецьким і дають „від анголів“.

Але є й такі наукові видання, що текст оригіналу подають у примітці. Напр. так робить Ks. dr. I. Kruszyński: *Księga Psalmów*, 1936 р., ст. 55: „*Mało mniejszym od aniołów, dosłownie: mało mniejszym od Boga*“. Так само робить Ks. dr. E. Górski: *Księga Psalmów*, 1930 р. ст. 10: *W teks. hebr. „nieco mniejszym od Boga*“.

Зовсім інакше робить „Псалтир“ видання Українського Варшавського Наукового Інституту 1936 р. Хоч перекладачі в передмові й заявили, що „до окремих, не зовсім ясних у грецькому перекладі виразів додано в примітках переклад з єврейської мови“, однак вони на ст. 8 подали тільки: „Мало чим від анголів умалив Ти його“, а про те, що єврейський текст подає інше читання, не подали. Не подали, бо користалися не єврейським оригіналом, а тільки його російським перекладом, а він дуже часто — з різних причин — не дає до-слівного перекладу.

¹ Курсивом подаю те, чого в оригіналі нема.

III.

Такий самий ще й ось цей приклад. В Книзі Виходу (Šemot) в 4. 16 єврейський оригінал дає таке: Бог посилав Мойсея до фараона, щоб той відпустив Ізраїльський народ. Мойсей відмовляється тим, що він „тяжковустий та тяжкоязикий“, але Бог каже, що за нього буде промовляти Агарон. „І ти будеш говорити до нього (до Агарона), і вкладеш слова ці в уста його, а Я буду з устами твоїми й з устами його, й буду навчати вас, щоб маєте зробити. І він буде говорити тобі до народу. І станеться, — він буде тобі устами, а ти будеш йому Богом“. По-єврейському ясно: *Ve atta tih'jeh-llo lelohim*. Подібні вирази з *le* звичайно передаємо через орудний, отже тут — Богом. Пор. Вихід 6. 7: І візьму вас собі народом (*le am*); Пс. 106. 36: А ті сіткою (*le tokeš*) стали для них; Буття 12. 2: І народом (*le goj*) великим тебе я вчиню.

Але ані грецький текст, ані латинська Вульгата не передали цього ясно, а попилювали сказати так, щоб оминути ясність оригіналу: *οὐ δὲ ἀδῶφ ἔσῃ τα πρὸς τὸν θεόν*, = ты же будиши імє кь тєхъ, ѡжи кь богъ = *tu autem eris ei in his quae ad Deum pertinent*, = ks. *Wujek: A ty będziesz dla niego tłumaczem tego, co Boże jest*, = o. Яр. Левидький (Св. Письмо старого заповіту, 1933 р. ст. 184): А ти будеш йому (служити) в тому, що відноситься до Бога. Російська Біблія: А ты будешь ему вмєсто Бога. Переклад Д-ра Mieses'a: *A tu jemu będziesz niby Bóg. I т. д.*

Непорозуміння вийшло може з незрозуміння тут єврейської форми *lelohim*.

IV.

А ось інший приклад, — дуже велика помилка перекладача вже головно старослов'янського. Псалтир розпочинається загальнознаним реченням:

Блаженний той муж,
що за радою несправедливих не ходить.

Таке читання дає давньов єврейський текст: *בָּרֵךְ* *ba acat*, це: радою, порадою (також: задумом, планом), чи: за радою. В єврейським тексті *ba* — це частка орудного відмінку, а тому *ba*

acat це: радою. На мій погляд, грецький перекладач добре це переклав через *ἐν βουλήν*, при чому тут *ἐν* так само інструментальне, відповідне д. євр. *ba*, а тому грецьке *ἐν βουλήν* — це: радою, порадою. Зрештою такими інструментальними *ἐν* переповнений цілий Новий Заповіт.

Але старослов'янський перекладач не зрозумів змісту цього віршу Псалтиря, не зрозумів і значення грецького *ἐν*, — він прийняв його за звичайний прийменник *в, на*, тоді як це інструментальна частка, чим передається в грецькій мові орудний відмінок, якого окремої форми вона не мав. Так повстало знамените: „Блаженъ мужъ, иже не иде на совѣтъ нечестивыхъ“. Помилка в тому, що він д. євр. *ba acat*, гр. *ἐν βουλήν* переклав на *совѣтъ*, а мав перекласти: *совѣтомъ*, або хоч би: *кь совѣтъ*, як це зробила Вульгата: *in consilio*. Зрештою, таке саме місце в псалмі 72 (73). 24 та 106 (105). 43 цей же переклад переклав правильно: *совѣтомъ*, — це д. євр. *ba acat*.

Неправильний переклад: „Блажен муж, иже не иде на совет нечестивих“ надзвичайно поширився й став буденною приповідкою цілого слов'янства, а почасти й Європи. Нелогічність цього віршу сильно кидається в вічі, бо це ж занадто вже легкий спосіб стати „блаженным“, але російський св. Синод уперто не міняв цього місця, бо воно... відповідало політичним бажанням уряду („совет нечестивих“ — це „збори соціалістів“, як мене вчено в військовій школі). А за російськими виданнями Псалтиря йшли всі слов'яни, хоч ап. Павло часто наказує боротися з нечестивими, а не оминути їх (Пор. Еф. 5. 11, 1 Тим. 5. 20, Тит. 1. 9, 2. 15, Юди 1. 15 і т. ін.). Та й Старий Заповіт найвиразніше каже: „Докорити-докориш свого ближнього, — і не будеш нести гріху за нього (Левит 19. 17).

Отож, правильне читання 1. 1 Псалтиря буде таке:

Блаженний той муж,
що за радою несправедливих не ходить.

А це вже спосіб стати „блаженным“ трохи трудніший...

Сьогодні наукові переклади цілого сві-

ту дають власне такий переклад, як логічний і відповідний давньоєврейському оригіналові. Не спиняюся на цій справі докладніше, бо про це я друкую окрему статтю на іншому місці.

Ось через це не тільки ненауковий, але й дивний переклад Варшавського Наукового Інституту: „Блажен муж, що не ходив на раду безбожних!“ А вже переклад о. Я. Левицького („Книга Псалмів“ 1925 р.): „Щасливий чоловік, що не пішов на збір безбожних“ зовсім дивовижний, бож латинське *in consilio* — це хіба не „на збір“!

V.

А ось неправильний переклад, що підтримується й тепер по монархічних державах. Староєврейський оригінал від глибокої давнини дає таке читання псалма 20 вірша 10:

Jehovah hošiah
hammelech jaanenu ve jom kog'enu.

Цебто:

Господи, допоможи!

Хай вам Цар відповідь у день нашого кликання!

Від глибокої давнини так читають це по всіх єврейських синагогах і тепер. Тим часом грецький перекладач з невідомих нам причин переклав це так: „Господи, спаси царя й почув нас у день нашого кликання“. Те саме дав і перекладач старослов'янський: „Господи, спаси царя, и услыши ны, въ онъ же аще день призовемъ тя“.

Різниця, як бачимо, дуже велика!

Як я розповідав в „Рідній Мові“ ч. 65, псалми збудовані за паралелізмом думки, цебто друге речення мусить повторювати перше, тільки іншими словами (синонімами). Єврейське читання дає повний синонімічний паралелізм (Господи — Цар, допоможи — відповідь), тоді як у перекладі грецьким і тих, що йдуть за ним, цього паралелізму нема, а це — груба помилка проти будови давньоєврейського віршу.

Всі наукові переклади йдуть за цим давньоєврейським читанням. Напр. Англійський текст 1921 р. дає: *Save, Lord: let the king hear us when we call.* Або переклад словацький 1936 р.: *Zachraň, Hospodine! Král nech sa nám ozve v deň,*

ked' budeme volat'. Цікаво, що навіть нове російське видання Біблії 1931 р. дає: „Господи, спаси! Да услышит насъ Царь, когда мы взываемъ къ Нему“.

Переклади ненаукові, або ті, що їм залежить на збереженні грецького тексту, дають читання „Господи, спаси царя“. Так, переклад Варшавського Наукового Інституту подає: „Господи, спаси царя й вислухай нас у день, коли призовемо Тебе“, а про правдиве давньоєврейське читання навіть не згадано; не згадано, бо старий російський переклад цього не знає.

VI.

Часом маємо такий переклад, що кидає на нього певну соціально чи класову тінь. Може це повстає з невідомости чи необережності перекладача, але не виключена тут і свідомість. Ось цікавий на це приклад. Грецький текст Листа ап. Павла до Євреїв б. 6 дає: „Земля, що п'є дощ, який падає часто на неї, і родить рослини, добрі для тих, що їх і обробляють (*εὐθετον ἐκεῖνοις δι' οὗς καὶ γεωργεῖται*) — вона благословення від Бога приймає“. Це дуже важливе місце: „Земля родить рослини, добрі для тих, що їх і обробляють“. Церковно-слов'янський текст дає те саме: „...былія добрая онымъ, ими же и дѣлаема бываетъ“. Так само перекладають це всі, відомі мені переклади.

Але ось офіційний переклад російського св. Синоду зовсім міняє зміст: „Земля, пившая многократно сходящий на нее дождь и произрастающая злакъ, полезный тѣмъ, для которыхъ и воздѣлывается, получаетъ благословеніе отъ Бога“.

Різниця величезна: оригінал говорить, що земля родить для тих, хто її обробляє (так перекладають усі переклади), а перекладачеві св. Синоду це показалося соціально занадто революційним, і він дозволив собі переробити думку ап. Павла на іншу: Земля родить для тих, для кого її обробляють, а вже ця думка не була революційна в країні панщини!

Цікаво, що цей аж занадто суб'єктивний переклад повторюється й до сьо-

годні по всіх російських виданнях, навіть і в виданні Бритійського Біблійного Товариства 1931 р. Цей російський текст повторює, скільки знаю, тільки Біблія нова болгарська, що взагалі занадто близько йде за російським текстом.

VII.

Часом маємо в Святому Письмі взагалі тяжкозрозумілі місця, — їх нерідко перекладають суб'єктивно. Цікавий приклад на це подає той же російський текст св. Синоду.

Перший Лист св. Петра 2. 13 говорить: *Ἐποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον. εἶπε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι.* Церковнослов'янський текст переклав це зовсім добре: „Повинитися убо всякому чоловіччу созданию Господа ради: аще царю, яко преобладающе“. Я це перекладаю на нашу мову так: „Ото ж, коріться кожному людському твориву ради Господа, — чи то цареві, як найвищому...“

Текст неясний: чи це 1) коріться ради Господа, 2) чи це: твориву ради Господа, 3) чи це може навіть: твориву, коли воно для Господа. Але ясно, що влада зветься тут „людським творивом“ і мусить бути для Господа. Тим часом офіційний російський перекладач св. Синоду розрубав цю загадку дуже просто: „И такъ будьте покорны всякому челоувѣческому началству, для Господа: царю ли, какъ верховной власти...“

Як бачимо, російський св. Синод тонку апостолову думку висловив аж занадто відкрито й грубо, чого в оригіналі нема! Дуже проречиста перетинка по слові „начальства“, — щоб хтось не подумав, що тут мова про „начальство“ ради Господа! Цей тенденційний переклад повторюється по всіх російських виданнях Біблії, навіть у нових виданнях Бритійського Біблійного Товариства. Повторює його й Біблія болгарська. В інших перекладах цього, звичайно, нема.

(Кінець буде).

Іван Огієнко.

Психологічні основи успіху літературного твору.

(Докінчення).

7. Читач та літературний твір.

Бачимо отже, що поетичний твір сповняє подвійну ролю: з одного боку це ідеальне заспокоєння в країні мрій, незаспокоєних у реальному житті інстинктових бажань артиста, з другого — це готові мрії наяві, що дають безлічі читачів можливість заспокоїти свої інстинктові бажання, які не в силі цього зробити у власній уяві.

Але літерат. твір може це зробити з деякими застереженнями. Перше: тема його мусить відповідати темі мрій наяві читача, бо вплив літер. твору залежить від того, наскільки він уміє викликати в уяві читача свого роду мрії наяві, що подібні до тих, які снує сам читач. Але це досить трудно сповнити: бо коли мрії наяві, їх тема й уклад залежать від нас самих, то в поетичному творі ми мусимо рахуватися з тим, що нам дане готове, незалежно від нас. Слушно каже Грін (Green), що зо стосу

готових убрань тяжче нам вибрати таке, яке відповідало б нашому смакові, як під оглядом якості матеріялу, краски, так і крою; більш припаде нам до вподоби убрання, виконане з матеріялу, який ми собі самі вибрали.

Тому не кожен твір нам подобається. Коли ми запитавмо середнього читача, чому не припав йому до вподоби той чи інший рід книжки, він або не вміє нам нічого відповісти, або скаже, що це „не в мовму смаку“. Але він інстинктивно чує, що твір його не вдоволяє, й читати його не хоче. Слушно каже Вайсенгофф, що кожний читач вибирав з лектури тільки те, що йому відповідає, щобто згідне з його інстинктовими бажаннями. Тому то нпр. деякі читачі з замилюванням читають нпр. порнографічні твори вони дають їм змогу вижитися уявою; тому то бюралісти радо читають кримінальні твори, бо самі ведуть поодиюще життя; тому то молодь читав

описи подорожів і пригод, бо так заспокоює свій інстинкт до влади (кожен хотів би бути таким, як герої Карла Мая, чи середньовічні лицарі!) та інстинкт бурлакувати, що сильно розвинений у молодечому віці. Щоб не бути голословним, наведу одну цитату з повісти Голсворт: „Сага роду Форситів“; автор представляє Самеса Форсита, що не зумів здобути любови своєї жінки, яка його зраджувала, й шукав заступчо в літературі компенсації: „Як це діялось з більшістю людей його покоління, що любили читати повісти, белетристика надавала відповідну закраску його світоглядів. Йй завдячував ту віру, що такий стан речі — це тільки квестія часу. Вкінці чоловік завше здобуває любов своєї жінки. Навіть у випадках трагічного кінця — Самес не любив до речі цього рода книжок — жінка вмирав за словами щирого каяття на устах, а коли вмирає чоловік — думка дуже неприємна — кидається з риданням на його мертве тіло. Ходив з жінкою часто до театру, вибираючи інстинктивно сучасні супружі проблеми, так щасливо неподібні до супружих проблем реального життя. Показувалося, що й ці штуки театральні кінчалися все саме так, навіть коли в цілу справу був замішаний „цей третій“. В моду входив якраз один спеціальний тип мужчини-чоловіка — людина сильна, що завжди при кінці штуки безоглядно тріюмувала. Самес розумів ясно, що самотнім рятунком для нього було б стати таким сильним, побідним чоловіком“¹.

Поет усе хоче нам щось засугерувати, але знайде відгомін тільки в тих людей, що роздумували або взагалі мають дані на те, щоб роздумувати на тему, сугеровану автором. Нпр. поетичний твір, що розважає філософічну проблему існування, життя та смерти, відчують тільки ті, кого ця думка ворушила. Неповодження деяких артистів можна завжди вяснити тим, що вони займаються рідкими, небуденними настроями, які можуть виступати тільки в нечисленних

одиниць. Через те їх твори можуть відчувати тільки деякі одиниці, що психічно зближені до творців, що мають спеціальний дар викликати в собі штучно деякі настрої (нпр. літер. критики). Через те голос критики не все міродатний, якщо йде про успіх літер. твору; критика може вихвалювати якусь драму, коли однак публиці вона не відповідає, мусить зійти зо сцени. Так само нпр. критика визнала Міцкевича за генія, він сам хотів, щоб його твори „забрели під стріхи“, але популярності він не здобув. Для загалу будуть зрозумілі твори авторів, що займаються щоденними проблемами й настроями, які ворушать загал. Тому, коли поет хоче здобути популярність, мусить давати речі скоріш щоденні, буденні, як що йде про проблему, зате в рідкій досконалості, як що йде про форму.

Бо поведження літерат. твору залежить не тільки від його теми, що згоджується з темою наших власних мрій наяві, але також від форми, в яку їх прибирає. Твір здобуде тоді наше признание, коли наші мрії виповідає краще, ніж ми це можемо зробити, бо в протинному випадку ми відвернулися б від твору до власних мрій, які були б для нас більш приманливі.

8. Утождження.

Але не кожний літ. твір, навіть коли йде по лінії наших мрій наяві, однаково нам подобається. Кожний, хто себе обсервував при читанні книжки, знає добре, що один твір, хоч сильно його заінтересував і йому подобався, все таки не полонив його цілого, зате другий твір так сильно діяє на читача, що він увесь у ньому потопає; відривається зовсім від оточення, не чує, як б'є годинник, як біля нього хтось говорить. Зовнішній світ для нього не існує (подібне явище, — коли потонемо у власних мріях). Кажемо тоді, що хтось „переживає“ книжку. Діється це в тому випадку, коли утожднюємося, вживаємося в героя повісти. Утожднитися з кимсь, значить увійти в положення, поставитися на місце якоїсь дійсної чи вигаданої особи, переживати те, що во-

¹ John Galsworthy: *Saga rodu Forsytów* I. I. ст. 101. Варшава 1930.

на переживає, хотіти того, що вона хоче, настроюватися на той самий тон, що панує в її душі, словом, — жити її життям, бути нею.

З героєм повісти можемо утотожнитися або тоді, коли бачимо аналогію між нами та ним, або тоді, коли він представляє нам нас самих, здібних доконати те, що є наше несповнене, підсвідоме бажання. На підставі переживань героя відчуваємо таку саму приємність, якої зазнали б при справжньому вкладуванні своїх бажань. У його поступуванні заступчо переживаємо те, чого не в силі пережити реально; він репрезентує нас самих. Залежно від того, в якому ступні він сповняє наші мрії, інтересуємося його долею менше або більше, утотожнюємося з ним, або ні. Читач дуже часто ставить себе на місце головних осіб повісти, приймає їхнє становище та їхні ролі. Головно сильно утотожнюються діти з героями казок та взагалі люди, яких психічна організація зближена до дитячої. Нераз дитина одверто каже, що вона герой казки, бо життя цих героїв так часто подібне до його власного (Замурза, Дурень). Дитина, що раз утотожилася з героєм казки, буде слухати безліч разів цього самого оповідання, бо тут входить у гру не так заінтересування особою героя, як свою власною, для якої герой є аналогія. Не менш сильно утотожнюються дорослі, коли бачать аналогію між собою та героєм. Як приклад може послужити „Вертер“ Гете, що викликав безліч самогубств. Я раз по-визив був молодому чоловікові повість, а він, звертаючи її мені, заявив, що прочитав її „одним духом“, і вона йому страшенно подобалася. Я не допитувався, чому, але коли потім переглядів її, побачив багато підкреслених місць з допискою „це я“... Молодий читач доглянув аналогію між собою й героєм повісти, — й тому її пережив.

Отже, та книжка матиме успіх, що буде йти по лінії мрій більшості середніх читачів, з якої героєм більшість буде могли утотожнитися. Це зрозуміли видавці й популярні автори за границею й оперли свою продукцію на двох пси-

хологічних основах. Поперше: рахуються з тим, що більшість людей мріє про владу, вивищення, здобуття признання, любов і т. п. Звідси тема першої англійської повісти „Памела“ Річардсена про служницю, що вийшла заміж за свого пана й стала панею в тім домі, де колись служила (порівн. популярну в казках постать Дурня, якого всі поштовхують, але який врешті жениться з царівною, доходить до значення та здобуває перевагу над тими, що ним помітували), у безлічі варіантів, зо зміною часу, місця, осіб, костюмів, сценарії, фабули і т. п., стала мотивом безлічі повістей та драм. Звідси величезний успіх переказів, подань, мітів, казок, що стали за основу літературних творів. Між їхніми героями та нами такими, якими бачимо себе в мріях, є ціла низка подібностей. Переймаємося глибоко їх долею тому, що можемо утотожнюватися з ними, втілитися в них, та в їх особі сповняти свої найглибші, несповнені бажання. Очевидно, ці міти подані в перерібці. Час акції, місця, ім'я, суспільне становище, подробиці змінені до непізнання. Герой з ціхами Роланда, Одиссея чи Париса може бути вдягнений у фрак і діяти серед найбагатших верств суспільности в часах пари, електрики чи газу. Мотив Пенолопи, Давида, Самсона чи Едипа має й матиме завжди успіх, а письменники будуть опрацьовувати його на тисячі ладів. Популярні письменники повторяють одну й ту саму тему по кілька разів, і ніби дають за кожний раз нову повість, а читачі розхоплюють їх, бо все в інших образах заспокоюють вони ті самі мрії.

Друга тайна, яку зрозуміли автори популярних повістей, це давати середній тип героя, що давав би можливість якнайбільшій масі читачів утотожнюватися з ним, або що відзначався б такими ціхами, які ми хочемо мати, але яких не маємо.

9. Інтровертик, екстравертик та літературний твір.

Інакше сприймав літер. твір інтровертик, інакше екстравертик. Перший шукав в ньому тільки сповнення мрій. Коли

утотожниться з героєм, то тільки в душі буде переживати з ним його долю й недолю. Коли навіть сильно відчув повість, то найвище послужить вона йому, як матеріал до власних мрій наяві. Інтровертик візьме щонайвище поодинокі сцени з твору й зробить себе їх героєм у власних мріях.

Інакше з екстравертиком, що утотонився з героєм повісти, драми чи фільму. Він буде старатися виявити це при допомозі жестів, рухів, крику (порівн. як заховуються нерозглядачі в кіні). Повість, фільм доставить йому помисли до чину. Те, що читав чи бачив, буде старатися впровадити в чин. Звідси від'ємний вплив літер. та кіна на екстравертивні типи, головню на діти й молодь.

10. Кінцеві завваги.

Тепер можемо дати собі відповідь на ті питання, що їх ми поставили були на початку наших міркувань. Правда, це відповідь неповна, багато в ній сумнівного, неясного, недосказаного, все ж таки новіша психологія кинула світло на цю інтересну проблему. Психологічні досліді над цими справами тільки в початковій стадії. Не одне прийдеться змодифікувати, доповнити, відкинути. Все ж таки за границею вже витягнули з них деяку практичну користь: видавці жадають від авторів, щоб рахувалися з психологією читача. Тим треба пояснити таке поведження численних популярних чужих авторів, що в безлічі перекладів здобули собі читачів у всіх частинах світу. Цим можемо собі пояснити факт, що наша книжка не має почитности серед наших таки читачів.

Ми фальшиво думавмо, що наша публіка не читав української книжки тому, що вона українська. Так само помилково думавмо, що мав якийсь дивне замилювання до польської літератури. Коли б зробити статистику, то можна переконатися, що в нас читають не так польську оригінальну книжку, як скоріше переклади польською мовою. Помилка в тому, що ми продукуємо літературу й призначаємо її для всіх шарів читачів, без огляду на їх вік, інтелігенцію, освіту й, що найважніше, психічну структуру. Одну й ту саму книжку мав читати й людина справді культурна з високою освітою й інтелігент тільки з назви, й гімназист, бюраліст, робітник чи селянин, помивачка й кравчиха, візник та дроворуб. Має її читати мрійник та фантаст і людина чину (інтровер. та екстравер., що в них гони спрямовані в різних напрямках), самотник і товариська одиниця (інше спрямування громадного гону) й людина, що претяється до влади й що любить підпорядковуватися (два різні інстинкти). Ми покликуюмось на патріотичні почування, — мовляв, кожен українець повинен читати українську книжку. Нічого більш фальшивого, — мішавмо два різні поняття! Так не навчимо нікого читати рідну книжку, а зробимо те, що вже зробили: змусимо читача братися за чужу книжку, що заспокоїть його підсвідомі, інстинктові бажання. Даймо нашій читацькій публіці такі книжки, що підуть по лінії її потреб, а тоді викинемо з її рук чужу книжку, бо не буде психологічних підстав, щоб її читати.

Стрий.

Вол. Барагура.

Складня української мови.

3. Словолад об'єкта.

Об'єкт (йменникове пояснення), чим би він не був висловлений, у всіх непрямих відмінках звичайно ставиться по своєму керівному дієслову, цєбто по позиційно: У Шевченка: Довбе ребра, У карти програам людей і т. ін. Пор. у Слові о полку Ігоровім XII в.: Лелють мечь Шороканю 112, Тогда вели-

кий Святославъ изрони злато слово 113. Між дієсловом і його об'єктом можуть бути інші члени речення: Читаем Божії глаголи, Ви любите на братові шкуру; але велика відстань поміж дієсловом і його об'єктом противна нашій мові й веде до затемнення змісту речення, напр. у Шевченка: А потім в дар тобі приносим з пожару вкрадений покров. Або

в Пересопн. Єв. 1556 р.: Христос уздоровил в день святочний водою затрудненого чоловіка 74.

При об'єкті чоловічого або ніякого роду (а в множині — при всіх родах) його форма часом може збігтися з формою підмета, через що повстав неясність змісту, але місце членів покаже нам, де саме підмет, а де об'єкт, напр.: Море вітер чує, Шевч. 144. Приклади такої неясности не рідкі в нашій літературі: Вечір озеро цілує, Олесь. Там, де верби хилять віти, Олесь. Місяць ясенесенький промінь тихесенький кинув до нас, Л. Укр. Мороз розум будить, Шевч. Коли при цьому об'єкт висунений на перше місце, то неясність тільки збільшується: Важке побережне каміння зрива побережне море, Л. Укр., або в Шевченка: Лиман човни вкрили 34 (цебто: Човни вкрили лимана).

Дійменник, як віддієслівне ймення, ставиться по своїм дієслові з найдавнішого часу. Напр. у Слові о п. Ігор. XII в.: Любо испити шеломомъ Дону 111, Два сокола слѣтъста с огня стола злата поискати града 111. У Шевченка: Хочем других просвітити, сонце правди показати, Коли давш жити й т. ін. У Л. Укр.: І що ж тепер ти думаєш робити VIII. 231, Не вмiли ганьби кидати VI. 20. Але й тут інверсія наступає дуже легко: Л. Українка: Хто ж би тут бути мав VIII. 237, Глядіти буде 241. Здовження відстані між дійменником і тим словом, що він до нього стосується, тільки затемнює зміст, напр. у С. Єфремова: „Іван Франко“: Коли б вія схотів одним охопити поглядом поле досліду 7, З популярними творами, що мають ширшим кругам читачів служити 8, Треба в величезну перед рідним краєм поставити заслугу 8.

Українська мова знає дуже часте вживання й препозиційного повторного дійменника. Це дуже цікава форма, — дійменник ставиться перед дієсловом-присудком того самого кореня. Напр. у Г. Журби: „Революція йде“ 1937 р. І. 19: Коні в мене забрали, а за платити — заплатили, що самі хотіли. Або у В. Королева-Старого: „Милосердний самарянин“ 1938. 8: Об'їсти нас — не об'

їсть. У Ул. Самчука (Волинь, т. III, 1937): Потім десь пішов. Робити — нічого не робив 74.

У старших наших письменників це звичайна форма. Напр. у творах Л. Глібова (вид. 1927 р.) знаходимо: Їсти — не їли, і миску з світу звели 390. І їстоньки — не їм, і питоньки не п'ю, та виглядаю все зозуленьку мою 66. Та що ж синиця? Та мовчить: і зап'ялить — не запалила, а тільки слави наробила 80.

Цю форму повторного інфінітива добре знають інші слов'янські мови, напр. російська, польська, словацька й ін. Дуже часта й звичайна ця форма в мовах балтицьких, — литовській та лотиській.

Цей препозиційний повторний дійменник — форма надзвичайно стара; напр. він звичайний і частий у мові давньоєврейській. Так, у Книзі Буття знаходимо цю форму дуже часто: Помножать — помножу терпіння твої 3. 16. Вернутись — Я вернуся до тебе за рік цього самого часу 18. 10. Поблагословити — Я поблагословлю тебе, і розмножити — розмножу нащадків твоїх 22. 17. Цей препозиційний дійменник зветься в граматиці єврейської мови абсолютним. Цікаво, що він звичайно вживається в прямій мові, — в оповіданні або в наказах. Докладно розповім про цю форму в розділі про складню частин мови¹.

Препозиційний повторний інфінітив, такий звичайний в єврейській Біблії, на жаль, не мав видатнішого розвою в літературних слов'янських мовах, а то тому, що цієї давньоєврейської форми грецька мова не змогла віддати, бо не знала її. Грецька мова неправильно передала ці форми повторного дійменника або дівприслівником, або навіть іменником, через що й повстали чудернацькі неприродні форми. Старослов'янська мова пішла дослівно за грецькою, хоч могла легко передати ці цікаві єврейські форми. Напр. із Книги Буття: „До жінки промовив Господь: Помножити — помножу терпіння твої“, церк.-сл.: „Умножая — умножу печали твої“. Єврейське

¹ Про повторного дійменника друкую свою окрему працю на іншому місці.

26. 28: „Бачити — бачили ми“, церк.-сл.: „Видѣвше узрѣхомъ“. Або: євр. 2. 17: „В день їжі твоєї від нього померти — помреш“ (mot tamut), ц.-сл.: „Смертію умрете“. Євр. 50. 15: „Вернути — верне нам усе зло“, церк.-сл.: „Возданіємъ воздасть“. І т. ін. Грецька Септуагінта (а за нею й наш старосл. текст), крім цього, часто просто опускає повторного інфінітива, нічим його не зазначаючи.

Займенник *ся* колись вільно вживався в нашій мові й поза дієсловом, як його об'єкт, що бачимо ще й тепер у західньоукраїнських говорах, але в літературній мові (і східних говірках) *ся* давно вже зрослося з своїм дієсловом постпозиційно: умивався, західне: я *ся* умивав.

При двох об'єктах першим ставимо давального особи, а потім іншого: Дай-те мені книжку.

Інверсійні об'єкти — з тих чи інших причин — часті в нашій мові, а тому можуть бути й препозиційні; напр. у Шевченка: Святую біблію читає святий чернець, Довбе ребра й серце розбивав, Сакля очі коле, Цар якийсь то свині пас та дружню жінку взяв до себе, а друга вбив, Споконвіку Прометея там орел карає, Біле тіло вовки зіли 2. Це давня форма: Слово о п. Ігор. XII в.: Туга ум полонила 111.

Але коли при інверсії об'єкту порушується ще й загальний словолад, тоді речення сильно затемнюється. Напр. у Шевченка: Радості приносить своїй матері щасливий дочка уродлива 312. Л. Українка IV. 14: Стежку лишав він чорну.

Займенниковий об'єкт часом — із бажання підкреслити його — може бути винесений на початок речення: Шевч.: І тебе загнали, І мене в неволі в степу виглядай. Л. Укр. VIII. 236: Тобі до всього діло?

Об'єкт у реченні безпідметовім звичайно препозиційний: Батька віднесено до хати.

4. Словолад атрибута.

Атрибут (прикметникове пояснення), як то, ми вище бачили (ч. II цієї Складні ст. 117-137), висловлюється найчастіше прикметником, рідше дієприкметником, займенником та числівником,

а всі вони беруть свою форму з іменника й найчастіше й звичайно препозиційні, цебто стоять перед своїм іменем. Напр. у Шевченка: Течуть ріки, кривавії ріки, Од глибокої тюрьми та до високого престола, Братньою сльозою привітавш.

Але це головне правило дуже легко розбивається в нашій мові при найменшій духовій піднесенні, чого не бачимо в інших, напр. у європейських, а то й позаєвропейських мовах. Так, напр., у мові давньоєврейській міцне непорушне правило вимагає ставити прикметника-атрибута завжди по йменнику; тільки коли прикметник править за присудка, то він може бути тут препозиційний; а присвійні займенники в цій мові навіть зрослися з своїм словом постпозиційно. Напр. Буття 44. 20: Є в нас батько старий; Псалом 98. 1: Пісня нова. Вихід 6. 6: І звільню вас раменом витягненим та судами великими. В українській мові, власне кажучи, дуже сталого місця для атрибута нема. В прозі він звичайно препозиційний, і це його головне й звичайне місце; не забудьмо, що прикметник постпозиційний легко став в нас за присудка (пор.: Тихий вітер — Вітер тихий), і сама мова борониться проти неясности тим, що відводить атрибутіві місце перед його йменником. Власне цим прикметник-атрибут сильно відрізняється в нас від прикметника-присудка, бо останній все мусить бути постпозиційний: „Що це ви такі якісь знервовані“ (Л. Укр. V. 66), і тільки рідко — препозиційний: „Бідні вони!“ Див. про це мою Складню II. 43-44.

Але атрибут, висловлений іменником а прийменником, завжди в нас постпозиційний: В очах якась туга аж до сліз (Л. Укр. VIII 193). Правда, таких виразів можна й не вважати за атрибута, див. ч. II цієї Складні ст. 131-132. Інверсія тут рідка: З осоки коси Шевч. 3.

Але в поезії дуже часто маємо прикметникову інверсію найрізнішого характеру, особливо коли ми хочемо підкреслити прикметника, а присудок ясно висловлений. Постпозиційного атрибута знаходимо в усіх наших поетів, напр. у Шевченка: Вітер тихий з України по-

несе з росою, О друже мій добрий, друже незабутий, Хоч і рідню всю за-бери і т. ін. Коли інші члени речення на своєму місці, то така інверсія не затемнює розуміння змісту, напр. у Лесі Українки, т. III: Приступив до гурточку малого 73, Розправить руки грізні 237, — тут інверсія тільки виразніш підкреслює атрибута. Але при порушенні загального словоласу така інверсія затемнює зміст речення, напр. у Л. Українки: Мені ти уста цілував і руки біленькі III. 199, Мати спить і дитинка маленька III. 68.

В старій нашій мові якогось певного сталого місця для атрибута не завжди відчували. Скажемо, в старослов'янській мові, при перекладах із грецької, ставлять атрибута так, як він стоїть у мові грецькій. Напр. в 2 Сол. 2. 17: Во всякомъ дѣлѣ и словѣ блазѣ — *ἐν παντί ἔργῳ καὶ λόγῳ ἁγαθῷ*. В „Об'явленні“ Івана читаємо: И поють пѣснь нову 5. 9, И данъ бысть ему мечъ великій 6. 4, И даде ему змій силу свою и престоль свой ѡ областьъ великую 13. 2, И слышахъ гласъ велій 16. 1 і т. п., — все за грецьким словоласом.

Правда, треба мати на увазі, що оригінал „Об'явлення“ був написаний давньоєврейською мовою, а пізніше перекладений на грецьку, через що воно переповнене єврейськими.

В мові польській атрибут звичайно постпозиційний, — тут наша мова сильно й основно вирівнюється перед мовою польською, бо звичайно має атрибута препозиційного.

Як вище сказано, в давньоєврейській Біблії атрибут конче постпозиційний. Грецька Біблія, а за нею й наша старослов'янська, дослівно перейняли цей словолас, хоч він у мові нашій був неприродний. Певне цим пояснюються постпозиційність атрибута в таких усталених наших традиційних виразах, широкорозповсюджених і традиційних, як: Дух Святий, брат Господній, храм Божий, слуга Божий, слово Боже, закон Божий, ласка Божа, ангол Господній, Отець небесний і т. ін.

А все таки можна твердити, що вже з глибокої давнини в нас поволі уста-

люються місце атрибута — безпосередньо перед його іменником. Цікаві висновки подав про це статистика місця атрибута в „Слові о полку Ігоровім“ XII в.: атрибут стоїть перед іменником у 77%, а по ньому — у 23%; забуваймо, що „Слово“ — пам'ятка поетична, цебто інверсія в ньому часта („Slavia“ 1937 р. XIV. 4. 570).

Коли маємо кілька атрибутів, то звичайно всі вони ставляться перед своїм іменником, але так, що ширший значенням ставимо ближче до йменника: Тихий літній вечір запов на землю. У Шевченка: А за нею стара люта мати втербила в пісок жовтий старі сині руки 141. Пор. у Слові о полку Ігоровім XII ст.: Съ отня злата стола 116, Забувь отня злата стола 103. Може бути тут і інверсія: всі атрибути по йменнику, або один перед, а другий по нім. Напр. у Л. Українки: Не мало ні панцирів срібних коштовних III. 95, Він держить богів усіх вічних IV. 14, Що це ви такі якісь знервовані V. 66. Це саме бачимо, напр., у мові грецькій, — тут воно дуже часте, напр. в „Об'явленні“, в ц. слов. тексті: Имя мов новов 2. 12, И видѣхъ престоль великъ бѣль 20. 11. Зрештою, це саме дуже часте в мові латинській.

Ставлення йменника посеред своїх атрибутів надзвичайно часте в мові польській; але в давній польській мові цього не було: взоруючись на латинську мову, обидва прикметники частіш ставили по йменнику (пор. у латинським: *res publica romana, jus civile romanum*; те саме в мові французькій: *l'art dramatique française*), і тільки пізніше, може під впливом і мови української, робиться перетяжка одного атрибута перед іменника. Українська мова знає ставлення йменника поміж атрибутами, але не як правило, а з довольного смаку письменника. Правда, знаємо це в нашій мові з найдавнішого часу; так, у Слові о полку Ігоровім читаємо: Тамо лежать поганья головы половецкыя 102, Два сокола слѣтѣста съ отня стола злата 111. Пор. „Об'явлення“ 10. 1: „И видѣхъ инаго ангела крѣпкаго“, що передав словолас грецький.

Леся Українка дуже любила ставити йменника поміж атрибутами, напр. т. III: Тремтять червої іскри блискучі 39, Величне море тавмне 40, Ясні очі чорні 49, Своім серденьком бідним 77, Про стару Шотландію славутню 91, англійський владар сильний 91, Ізольдин голос любий 197, Серед ясних шат святкових 213; т. IV: Вечірні проміні ясні 45, Малі потвори чорні 66, Перед сільським будинком гарним став я 67, Був скритий неспокій жадливий 67, Темні сосни там стрункі 71, Хитрі голови маленькі 115; т. VI: Не труй мені хоч сих годин останніх 64; т. VIII: Ясні та красні вогні променісті 226, Знайшла я теє слово чарівне 230. А часом такий словолад можемо зустріти й у прозі, напр. у С. Єфремова: Ів. Франко: У першій повісті Франковії 38.

Психологічне походження цієї форми добре видно з оцього прикладу: Була холодна північ та німа, Л. Українка IV. 37, а це дає: Була холодна північ німа.

Між атрибутом та його йменником звичайно ніякого слова не ставимо, цебто не розривається те, що природно нерозривальне. Але коли хочемо підкреслити яке слово, то допускається тут мала інверсія, напр. „Об'явлення“ 3. 8: Малу имаши силу (такий словолад і в грецькій). Взагалі перерва атрибута від свого йменника одним словом, при дотриманні загального словоладу, не ривить нас; але перерва кількома словами робить мову штучною, особливо коли при цьому атрибут постпозиційний. Ось приклади в Творів Л. Українки: т. III: Веселую чутно музику 35, Покірні кинулися слуги 57, Як співні затихнуть дівочі 67, Далі невід ровкнуті свій 98. І нову собі нитку пряде 98, Кімь поезії крилатий 124, Лихую тільки славу 138, Твої для мене стали рідні люди 50, Непоборною схопив його рукою 51, Зняла заслону з тавмниці темну 53, Золотих не хочу лаврів 138, Ізольдині він очі спогадує ясні 197, А слова на коси мої котились дрібненькі 199, А фел Уганда з-за гір скавала лукава 203; т. IV: На оченьки милої любки дивні 25, А слова з очей все котились дрібненькі 36, З привітним на устах вітан-

ням 36, Метелики перелітали ясні 69, Гори дивляться холодні в сорочках туману білих, 109; т. VI: Нова вступає в душу сила 44, Талан свій зневажаєш всім відомий 69, Безжалісним назвав його Хароном 206; т. VIII: Якусь вона потребу має пильну 137, Сунеться хмарка по небу повільна 235.

Навіть у „Посм. оповід.“ М. Вовчка бачимо це: Цілісінький вона день було тупає 1. Жила, усім взправляючи господарством 5.

Ще приклади: Т. Шевченко: Отам то Милостиві Ми немагодовану і голу застукали сердешну волю. М. Рильський: 13 весна: Вітер прозорий мене вогким торкає крилом 6; Гомія: Серед пустелі сад насаджував зелений 12, Гасло принесуть останнє 12, І мури б'ють нічні 18. Сосюра: Війна війні: Дрібні на плити росять слова 14.

В прозі такий словолад сильно штучний і відразу кидається в вічі як неприродний; напр. у „Поліщуки“ Б. Шведа, 1938 р. читаємо: Трава рівненькими покладається покосами 1. 85.

Безумовно, така перерва атрибута від свого йменника тільки псує нам мову, а тому її треба конче уникати, особливо постпозиційної. А вже така перерва в прозі зовсім штучна й непотрібна, що часто в стилі С. Єфремова; напр. у його „Іван Франко“ читаємо: Кожен своїм власним прямував до його шляхом 9 (нормальне: Кожен прямував до його своїм власним шляхом). Однакову впливав неадарність 16, Забреміла струмцим разом у том справжнім тих низів потребам 20, Гірке од перших стусанів у житті вразіння 26, Це бажаюча в непохитну виросло постанову 31. Або Демчук: Верболови: Вони сіли на могильну, чорного лабрадору плиту 178, Бачив перекинутого через річку моста 180.

Коли атрибута висловлено родовим відмінком йменника, то він конче постпозиційний, залежний, від свого йменника, цебто стоїть по своїм йменнику; це саме бачимо в мовах: давньосарайській, грецькій, латинській і ін., а в мові д. єврейській йменник зо своїм таким атрибутом часто навіть зв'язується одним наголосом. Напр. у Шевченка: Со-

це правди показати. По закону апостола ви любите брата, Не понесе слави Бога, великого Бога, Розпинався... чи за слово істини й т. ін. Л. Українка: В робітника під час гарячий праці III. 217, Крик рибалки IV. 6 і т. ін. Дівчина доброго роду.

Інверсія й тут не рідка, але вона завжди відчувається тут штучною, а то й значно затемнює зміст речення. Напр. листи Шевченка: Бачив я вчора вашого хлопця рисунок 13. „Кобзар“: Синє море Дніпра гирло затопило 34 Твори Л. Глібова: Брехали б вашого батька дочка й сини 370. Часта така інверсія в Л. Українки, напр.: Ночі тіль минула III. 202, Сей каміня блиск 224, І гаю дальнього стіна 235, До серця глибини 235, Поспішають сховатися від сонця упалів IV. 14, Там лотосу квіти розвілал 24, Я бачу твого серця ніч тяжкую 26, Чуть соловейка пісні 33, Погаєла злотої зорі кохана краса велична 38, Палали рожі від кохання палу 69, Серця брамо, відчинись 72, В королеви ясних очах 75, Давні смертні рани гоїть 82, Безмежна щастя їхнього облада VIII. 35, Я бачу в ній життя і волі образ і краю рідного красу 118. Рильський: Гомін: Розглядаючи старих книжок сміття 7. Людські сини переписує міську на широкіх небес полотню 9. С. Черкасенко: Дон Хуан: Про душі спасіння подумати 30, Заспівати величний перемоги гімн 40, Нова шага твоєї жертва 41. Сосюра: Війна війна: У дві цілиту 6, Виясним електрики вогні 6, Сталі в мускулами гра 18.

В прозі такого словозладу треба конче омивати, як штучного, хоч він украдається й сюди. Напр. у „Поділуки“ Б. Шведа. 1938 р. ч. I, читаємо Перепрада старця ношу 83, Увійшов вдови син на подвір'ю 87, Пильної квітки нічні пелюстки опадають 109 і т. ін.

Місце родового відмінка по своїм іменнику — це його стало місце з найглибшої давнини; М. Петерсон у Slavia XIV. 576 твердить, що в російській мові ця форма подіймається в класиків у 75%, вивадків; уважаю цей %, замизьким, бо, напр., у живій мові ця форма доходить до 100%. В пам'ятці постичий,

у „Слові о полку Ігоровім“, Петерсон нараховує цю форму 63%, а її інверсія (коли родовий перед своїм іменем) — 27%, (Slavia XIV. 576).

Коли замість атрибутивного родового вживаємо присвійного прикметника, то він, як звичайний атрибут, конче ставиться перед своїм іменником: Твори Шевченка, але: Шевченкові твори, Батькова хата, Братова опіка й т. ін. Встаровину, напр. у мові старослов'янській, за впливом грецької складні (а ця — за давньоєврейським впливом), цього не дотримується, напр. в „Об'явленні“ Івана 14. 12: Віру Ісусову. Книга Буття 21. 25: Отроци Авимелехови й т. ін. Певне від цієї старовини маємо поруч звичайного нашого „Божа воли“ також і єврейсько-грецький словозлад: „поля Божа“. Але про це докладно розповім у частині про відмінки.

Звичайно, треба омивати такі дво-значні речення, як: *Не бачив поета людської неволі*, бо неясно тут, чого не бачив: людської неволі постової, чи: поета людської неволі.

Атрибут часто висловлюється також прикметниковими числівниками та займенниками, не рідко й діеприкметниками, — словозлад цих частин мови такий самий, як звичайних прикметників, цебто препозиційний, а по інверсії — постпозиційний. Напр. у Шевченка: Мені не жаль було давно одбутих, давно покочаних, забутих, моїх кривавих тяжких сліз.. І я згадав своє село.. Дивлюсь: твою, мій брате, мати... Я ні з ким не поділю мою тюрму, мої кайдани 300.

В українській мові XVI-XVIII віків частий був звичай ставити атрибута-діеприкметника, як і присудка, на самому кінці речення. Напр. у „Скарбниці“ 1676 р. Іоаннія Галитовського читаємо в передмові на л. 26: „Велможность твою в Черніговѣ церковь од князя Святослава Ярославича з камѣня збудованую, и од злочестивого Батія, татарского царя зопсованую, реставруем“ Тепер цей словозлад у нас зовсім виштовпав із мови, хоч ремінісценції його часом трапляються. Так, у „Волині“ Ул. Самчука III. 174 читаємо: „Ми пускаємось іти

через пустині шукати землю обіцяну, нам колись Богом предвіщену”.

В давньовврейській мові присвійний займенник приріс до кінця йменника, ніби його закінчення (як у нас займенник *-ся* по дієслові), через що він завжди постпозиційний: *beпо* свого сина Кн. Буття 22. 6, *achoti avi* моя сестра мого батька 20.12 і т. ін. Грецька Біблія не змінила місця цього давньовврейського словолладу, а за грецькою не змінила його й наша старослов'янська, де маємо: *сына своего, отца моего* і т. д., — усі ці форми словолладу в нашій Біблії — євреїзми, жива мова знає: свого сина, мого батька й т. ін. Цей давньовврейський вплив сильно відбився на словолладі займенника по всіх слов'янських мовах.

Коли прикладка висловлена декількома словами, то вона найчастіше в нас постпозиційна. Напр. у Шевченка: *Дніпро, брат мій, висихає*; див. приклади в II ч. цієї Складні ст. 149-150. Це дуже старий словоллад, бо, скажемо, в

мові давньовврейській він звичайний, напр. Книга Буття: І сказав до нас Чоловік той, пан того краю 42. 33; Вихід 12. 11: І вчинили так і вони, ворожити єгипетські. Це саме в традиційному в нас виразі: *Господь, Бог наш* (*JeHovah Elohehu*).

Додам іще, що прізвища при йменниках звичайно вживаємо постпозиційно: Михайло Старицький, як то звичайне при прикладці з найдавнішого часу, напр. Книга Буття 34. 1: І вийшла була Дина, дочка Леї... І побачив її Шехем, син Хамора 2.

Вказівний займенник *той, та, те*, стаючи родівником, звичайно буває препозиційний, але часто буває й постпозиційний. Так, у „Кобзарі“ Т. Шевченка читаємо: *Згину, як той лист на сонці* 55. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія* 192. *Крадуся понад Уралом, неначе злодій той* 340. *Одинокий, мов гора та на полі чорніє Колізей той* серед Риму 515.

Іван Огієнко.

Недуги мови.

7. Афазія (немовність).

Як було вже зазначене (Р. М. ч. 4 з 1938 р. стор. 162), назву „афазія“ прикладають до декількох відмін мовних недуг, що виступають здебільша допіру в старшому віці. Їхнім джерелом невідмінно бувають анатомічні зміни в мозкових осередках мови та в тих нервах, що лучать їх і з собою, і з мовними оруддями. Про осередки ці розказано в Р. М. (III-ий річник стор. 118-122 і 175-178) в статті п. з. „Психофізіологія мови“. Тож, для кого цікаві мовні недуги, й хто хоче зрозуміти їх як слід, той повинен перечитати оту статтю ще раз.

Кожен із нас нераз мучився над пригадом прізвища якоїсь особи, чи назви якоїсь місцевости, а часами то бракне нам у мові якогось зовсім звичайного слова. Здебільша такі випадки трапляються під час перемучення, зворушення, але інколи й без цієї причини. Психоаналіза називає таке диво „викидом із

свідомости“, а його джерело має знаходитись у нашій підсвідомості, що керує всеціло нашим свідомим життям та його назверхніми виявами, до яких у першу чергу належить причислити нашу мову.

Але бувають особи, що терплять на брак пам'яті до імен, назов, чисел і т. д. від уродження. Інші, навпаки, відзначаються такою пам'яттю, густо-часто пишуться навіть нею, чим будять подив та заздрість. Звичайно уважавмо їх за дуже здібних, хоча здебільша це тільки середні люди. А буває нераз і таке, що саме в розмовах недорозвитків проявиться якийсь рід пам'яті (от хоча б до чисел) або знов зазначається вона надзвичайною помністю, готовістю, чи тривалістю. Назагал же кожній людині вроджена деяка незгідність рівня її психічних диспозицій (питоменностей) до виконання поодиноких функцій. На цьому саме спирається відрізнювання талантів, здібностей, та недостач

в розумовому й загально-психічному розвитку.

В афазії така незгідність виступає наяву дуже виразно саме в ділянці мови. Інколи недуга виступає в відношенні до ретенціонального боку мови, тобто до її пам'яті, інколи дотичить виявляльного (експресійного) виду мови, а інколи сприймального (перцепційного).

а) Словна амнезія (*amnesia verbalis*).

Це ослаблення, а то й повна відсутність пам'яті, що нагадує тількищо описану нами забудькуватість. Але в випадку словної амнезії ця забудькуватість не є хвилева, а стала, й дотичить не поодиноких слів чи назов, але великої їх частини. При повній амнезії зникає весь словний запас, а залишаються тільки нужденні рештки, часами ледви дві-три слова. Найчастіш випадають із пам'яті йменники. Але буває й таке, що недужий уживає в балачці йменників влучно, зате не назве предметів, коли йому їх показати. Цей об'яв називається словною сліпотою й не належить до афазії. Тому опишемо її деінде. Затє до словної амнезії залічимо таку забудькуватість, коли в пам'яті залишається тільки початковий звук слова, а пропадає решта. Часами зо слова останеться один склад, і то середущий або кінцевий.

Амнезія слів являється дуже часто в старечому знемошніні (*dementia senilis*) та при деяких психічних захворюваннях, що популярно називаються „помішанням розуму“. В першому випадкові недуга не до вилікування; в другому може наступити поправа. І тоді буває таке, що коли хворий знав перед занедужанням дві або більше мов, то, видужуючи, відзискує найперше рідну мову, або тільки її. Але знані й такі дивогляди, що під час повної мовної амнезії хворий нагадує собі тільки деякі слова чужої мови, що її колись вивчив, а не пам'ятає нічого з рідної мови.

б) Парафазія¹.

Часами товаришить амнезії слів, і тому лікарі мовних недуг думають, що

¹ Не мішати з парафразією, тобто плутанням, що знає нам з давніших часів Р. М. (III річ. стор. 357-358).

обидві ці хвороби мають своє джерело в анатомічних змінах слухового осередка мови „С. М.“ І при парафазії, і при амнезії слів хворий інколи не розуміє людської мови, хоча чує добре шелести та голоси. Розум у таких недужих не конче мусить бути ушкоджений, так що їхня поведінка зовсім дорічна. Недуга виступає тільки в ділянці мови.

Парафазія об'являється найчастіш заміною слів. Наприклад хворий замість слова „грушка“ вставляє слово „стіл“, або кожний іменник заступає словом „річ“, чи врешті описує предмет, що про нього мова. Але знані випадки такої парафазії, що нагадують парафразію (перемішання складів з поодиноких слів, що виступають у реченні), додаванням непотрібних звуків і складів, і навіть чимсь зближенням до дитячого лепету.

Інколи недужий здає собі справу зо своєї недуги, інколи ні. Додати б ще, що всі згадані досіль форми словної амнезії та парафазії не мусять бути перешкодою в читанні та в письмовому вислові думок. Такий хворий читає без труду й порозумівається з оточенням без перешкод при допомозі писання.

в) Анартрія й афемія.

Як вже згадано, амнезія та парафазія мають своє джерело в нездужанні слухового осередку, часто виступають побіч себе, або доповняються навзаєм. Через те в науці лучать їх разом під назвою сензоричної афазії.

Дві наступні недуги, що їх пізнаємо тепер, залежать від анатомічних змін в руховому осередку мови (Р. М.), і тому називають їх моторичною (рушійною) афазією. Сюди належать анартрія (дисартрія, як дехто хоче) і афемія (не мішати з афонією, про яку розповім згодом). Обидві ці недуги об'являються назовні однаковим видом, а розрізняють їх тільки лікарі-спеціалісти в залежності від джерела їхнього походження. При захворюванні самого осередка називають недугу анартрією чи дисартрією; при нездужанні нервів, що ідуть від осередка до мовних орудій, уживають назви афемія.

Об'являються обидві недуги кількома видами. І так стрічаємо переміщення складів і звуків у тому самому слові, що нагадує нам плутання й парафазію. Або виступає скандування, тобто поміж склади слова вкрадаються довші чи коротші перерви. Інколи виступають образи, що нагадують нам високий ступінь белькотіння. Часами, подібно як у парафазії, мова наближується до дитячого лепету. В такому випадку хворий говорить неартикулованими звуками. Буває, що може ще вимовити тільки декілька складів, що ними означає кожний предмет, або вживає ледви кілька фраз, сильно підкреслених чуттям. Врешті останній образ моторичної афазії — це повна німота, мутизм. Тоді недужий не зможе вимовити ані одного звука.

Кожного з нас цікавить може не так, як оті недуги називаються й виглядають, а скоріш те, чи можна з них вилікуватись. Отож знаємо зо статті п. з. „Психофізіологія мови“, що діяльні осередки мови знаходяться в нашій лівій півкулі мізку. Але такі самі центри може знаходяться також у правій півкулі, тільки вони майже нечинні. Допіру при захворінні лівих можуть усамостійнитись праві. Та щоб довести до такого за-

ступства треба мозольних вправ у говоренні, таких самих, як ті, що їх проходить мала дитина.

Коли афатичне нездужання мови виступить тільки в обсягу говореної мови, а не зачіпить мови письма та інших психічних функцій, тоді вилікування дуже правдоподібне. Тільки вимагає великих зусиль і витривалости, необхідних зрештою при всяких інших лікувальних змаганнях мови. Прикладом може бути знаний Демостен, що хоча був белькотом, забажав стати добрим промовцем, і так довго й уперто вправлявся в мові, аж позбувся вродженої недуги.

Всі досі описані недуги розвиваються на психічному підложжі чи то в зв'язку з певними органічними змінами в мізку й нервах (афазія), чи то без них (ікання). Глухонімота залежить від ушкодження слуху, деякі види белькотіння завдячуємо недорозвоєві мовних знарядів піднебіння; але на белькотіння впливає також психічне підложжя, звичайно умовий недорозвиток. Наступні недуги, що їх згадуємо, залежать майже всеціло від самих недомиг мовних знарядів, і тільки деколи долучається до них іще психічне незрівноваження.

Каліш. Петро Кривоносюк.

Назви по батькові.

Свого часу Редакція „Рідної Мови“ помістила була на сторінках свого журналу ювілейного привіта нашому письменникові на еміграції Черкасенкові, назвавши його „Високодостойний Спиридоне Тодосовичу!“ Мені, галичанинові, подобалося це дуже. У цій титулярії вичув я своєрідність у повній пошані. Пригадався мені загально вживаний у нашій Наддніпрянщині патронімікон. До цього, слухаючи київського радія в різних сценічних виставах, переконався я, що цього патронімікону вживають і тепер наші інтелігентні кола. Не в воно ні „буржуазійне“, ні „пролетарське“, а своє рідне.

Натомість серед галицьких інтелігентів поширився тепер звичай вживати „тровня“ в множині. Ось зразок: Молодий інтелігент, магістер прав, звер-

тається до старшого громадянина, радника з словами: „Кланяюсь пану радникові! Пан радник позволять, що представлюсь“, і говорить свій титул, ім'я та прізвище. А пан радник зараз: „Ви, пане, в якій справі до мене?“ І пішла розмова, і весь час цей радник говорив до цього магістра „ви“, й ані разу не сказав йому „пане“, а цей молодий магістер увесь час говорив йому „пане раднику... пан радник будуть ласкаві, і хай пан радник не гніваються на мене, що так непокою пана радника“ і ін. Мені, що прислухувався до цієї розмови, видалося, що маю перед собою великого феодала й його васала... Але тут були два чоловіки, однакові в суспільній драбині, а різниця тільки в літах.

Наведена розмова між магістром та радником у польській мові була б ясна,

от як звичайно двох рівних людей. А навіть простолудин, коли б був говорив до цього радника по-польському, то різниця була б тільки та, що один уживав би титулу „радцо“, а другий ні, однак був би один одному говорив „пан“, як це прийнято в польській мові.

Знову другий випадок, — учителька, панна літ 26, звертається до вдови по священику, жінки літ 50. — „Цілую ручки пані добродійці!“ — „Ах, як ся маєте, панно Олю? Я Вас давно вже не бачила“ і ін., і весь час ця вчителька говорить „пані добродійко, пані добродійка і паню добродійку“ і кожне дієслово в третій особі множини, а ця пані добродійка весь час „ви“, а дієслово у другій особі множини.

Як такий діалог виглядав би у польській мові, знаємо, одне тільки важне, що цей „бароковий бонтон“ був би однакий, а не було б з одного боку „двоєння“, а з другого — „тровоєння“. Прислухуючись до такої розмови в українській мові, людина чує великий несмак...

У нас, натомість, цей введений чужий „культурний“ не по духу нашій мові звичай, вживаний так непослідовно, ви-

творює не тільки чудернацький вавилонський бонтон, а ще до цього різничкує вищих і нижчих, патриціїв і плебейв і то між людьми, що інтелектуально стоять на одній драбині. Не здорове воно!

Я, як селянин, мав одного разу нагоду почути на собі, що значить побіч титулу у 5-тому відмінку не сказати дієслова у третій особі множини. Скінчилося неприємно, — бо я гостро зареагував на безпідставну претенсію... І річ ясна, — бо коли магістри магістрам „троять“, то звідки я, селянин, смів мещенасові „двоїти“?

Введений бонтон нагадує мені наших бояр по Люблинській Унії, що, занежуючи свій рідний побут, витворений у високій культурі своїй атмосфері, переймали назви різних „Wasz i Jego-Mosci“ — в так довго, доки самі не розплилися, полишивши по собі тільки -ski і -ські на багатих латифундіях...

Дуже на часі заговорити на сторінках „Рідної Мови“ про цю справу й воскресити завмерлий у Галичині патронімікон.

Крукевичі.

Володимир Іванович Коблик.

Вимова давньоєврейських біблійних імен.

(Докінчення).

III.

Спинюся тепер коротенько на інших властивостях єврейської вимови біблійних імен, що знання їх потрібне нам для кращого зрозуміння цілої системи.

10. Давньоєврейське ζ lamed не було звуком цілком м'яким, тому латинська передача його завжди через *l* правді не відповідає. Греки зазначали цього звука через λ , що в них не було звуком цілком м'яким. Середнє українське *л* (платавське, чеське) було б чи не відповідніше. Мова старослов'янська звичайно єврейське і грецьке *l* передає твердо: Lavan — Лаванъ, Elon — Ёлѡнъ, Pichol — Фїхолъ, MetuSalah — Маѳсалъ, JiS'mael — Їсмайлъ, Betuel — Бѳуѡлъ і т. д. Але цікаво, що з давнини в деяких іменах *л* вимовляється м'яко: Havel — Їквлъ, Ra-

chel — Рахїлъ, Jis'rael — Їсраїлъ, Mil'kah — Мілѳа.

12. Єврейська мова знає два *к*, а саме: κ kof, κ і ξ kaf, κ . В сучасній вимові ці два *к* мало розрізняються, але вдавнину вони розрізнялися сильно, бо греки й римляни звичайно κ kof передають через *к*, а kaf через *ch*. Напр.:

а. Kof: Ji'c'hak, Ἰσαάκ, Isaac, Їсакъ, Іцхак-Ісак. — Ja'akov, Ἰακώβ, Jacob, Іаквкъ, Яків. Звичайно, лат. *c* — це завжди *к*.

б. Kaf: Mil'kah, Μελχά, Melcha, Мілѳа, Мілка. — Mal'ki-Sedek, Μελχισεδεκ, Melchisedech, Мелхїседкъ, Мелхиседек.

12. Давньоєврейські звуки τ tav і ξ tet сильно різнилися в вимові, чому греки звичайно передавали tav через θ ,

a tet через *t* (правда, в глибоку давнину це було якраз навпаки). Старослов'янська мова зовсім не мала й не мав звука, подібного до єврейського tav, а тому просто запозичила для цього давню букву з грецького уставного письма: *θ*, т. зв. фіта, що в нас вимовлялася не однаково: *ф*, *т*, *ф*т. Ось приклади.

а. Tav: Set, Σήθ, Seth, Сіѳъ, Шет. — Betuel, Βαθουήλ, Bathuel, Каѳуїлъ, Бетуел. — Jafet, Ίαφεθ, Iapheth, Іафїѳъ, Яфет.

б. Tet: Ketturah, Χεττούρα, Cetura, Χεττῦρα, Кеттура.

13. В давньоєврейській мові закінчення двоїни *e-jit*, а множини *-it*; обидві ці форми в живій арамейській мові кінчилися на *-it*, і певне звідси гр. Μεσράν, с. сл. Місраїнъ для євр. Міс'раїт. Взагалі греки часто брали живу вимову географічних імен.

14. Часом кінцеве євр. *-n* у мові грецькій має *t*, напр.: Eden, 'Едем, 'Едїмъ. — Mid'jan, Μαδιάν, Madian, Μадϊάνъ, Мід'ян. — Medan, Μαδαϊν, Madan, Медан. — Elon, Αϊλῶν, Elon, Елон, — Reuven, Ρουβίν, Ruben, Ρυβϊνъ, Рувен. — Avigam, Ἀβειρών, Abigon, Ἀκιρώνъ, Авірам.

15. Єврейське сполучення *mt* у грецькій мові нерідко передається через *mtg*, напр.: Mat'ge, Μαμβρή, Mambre, Μαμβρϊκϊκϊ. — Zim'gan, Ζεμβραν, Zamgan, Ζομβρανъ, Зімвран. Це вставне *v*, *b* було живе в мові грецькій, але зовсім чуже в мові латинській та старослов'янській; а в нас „дуб мамврійський“ (треба: дуб Мамрея, бо Мамрей — господар поля, де ріс цей дуб) сильно поширений.

16. Дивна історія трапилася з д. євр. *ṭ geš*, *ṭ* (наше *p*) при перекладі його на мову грецьку. Справа в тому, що давня єврейська мова ніколи не подвоює свого *ṭ*, — це правило без винятків. Навпаки, таке подвоєння *-ṭṭ* дуже любить грецьке мова. І ось трапилась груба помилка супроти єврейської вимови: в деяких словах грецькі перекладачі подвоїли *ṭ*. Напр.: Sa'ga h, Σάρρα, С'арра, Сара. — A'oga h, Γόμορρα, Gomo'gha, Γομόρρα, Амора-Гомора. — Na'ga n, Ἀράν. Аган, Ἰράνъ, Гаран. Пор.

іще Kogach, Κόρη, ц. сл. Κορίονκ. Moga h, ст. сл. Μέρρα, Мора і т. ін.

Писати *pp* в єврейських іменах — це груба помилка проти оригіналу, чому ані одна мова — крім мови російської — не допускає цього в біблійних іменах.

17. В давньоєврейській мові була ще приголосна *ʔ* aip, що вимовлялася або як грецький густий придих, або трохи сильніше. Греки зазначали aip через *γ*, *υ* або й зовсім не зазначали. Напр.: A'oga h, Γόμορρα, Gomo'gha, Γομόρρъ, Амора. — Sa'ag, Σόγορ, Segog, Σόγορъ, Цаар. — Si'von, Σεβειών, Sebeon, Σεβειώνъ, Ців'он. — 'Ever, 'Εβερ, Heber, Ἑβερъ, Евр. Єврейський звук aip з часом зовсім зник, а тому ліпше його нічим не зазначати. У всякому разі він не вимовляється, як звичайне грецьке *γ*.

18 Подвоєння єврейських приголосних грецька мова часом зазначала, часом ні; сучасні європейські мови в більшості не зазначають цього подвоєння. Напр.: Jissaschar, Ἰσσαχάρ, Issachar, Ἰσσαχάρъ, Іссахар. — Chavvah, Ἐβα, Heva, 'Εβα, Хавва-Єва. — Achuzzat, Ὀχοζάθ, Ochozath, Ὀχοζάθъ, Ахуззат. А часом маємо подвоєння там, де його в оригіналі нема: Keturah, Χεττούρα, Cetura, Χεττῦρα, Кетура. — Riv'kah, Ῥεβέκκα, Rebecca, Ρεβέκκα, Рівка-Ревека.

IV.

Від найдавнішого часу аж до часу т. зв. масоретів (VI-VII вв. по Христі) в давньоєврейських текстах ніколи не писали голосних звуків, через що вимова тексту сильно псувалася. Міцно усталеної вимови голосних звуків, особливо у власних іменах, не було. Щоб рятувати текста від зіпсуття, т. зв. масорети в VI-VII вв. по Христі запровадили систему вокалізації тексту за допомогою різних значків головно під приголосними, і з того часу вимова цього тексту була зафіксована назавжди.

Але в той час, коли повставав грецький переклад, десь у III-II вв. перед Христом, про вокалізацію тексту не було ще й мови, — єврейський текст власних імен не мав усталеної вимови. А вимову деяких географічних імен греки взяли, як казав я вище, за живою народньою

вимовою, напр.: 'Ιορδάν (Jar'den), Βασματ (Bos'mat), Γαλαδ (Gil'ad) і т. ін.

19. Давньовврейське довге *e*, *sege* (··) греки передавали звичайно через *η*, що в них тоді сильно наближався вимовою до *и*, і в перекладі старослов'янським гр. *η* завжди віддається вже по новому, як *и*, і навпаки. Вульгата гр. *η* завжди передає за стародавньою вврейською вимовою як *e*. Напр. Šet, Σήθ, Seth, Сіѳъ, Шет. — Šem, Σήμ, Sem, Симъ, Шем. — Jehošua, Ješua, 'Ιησοῦς, Jesus. — Chogev, Χωρήβ, Choreb, Хврийкъ, Хорев.

Часом *sege* (··) передається через *ei*, цебто через *и*, а це свідчить, що й *η* було *и*: Leah, Λεία, Lia, Лиа, Лея.

Складені вврейські ймення часто закінчуються на -el (Бог), що гр. текст завжди передає через -ηλ, лат. -el, ц. сл. -илъ, напр.: Jis'rael, 'Ισραήλ, Israel, Ісраїль, Ісраел-Ізраїль. — Betuel, Βαθουήλ, Bathuel, Бѳѳилъ, Бетуел.

20. Коротке *e* німе, т. зв. schwa quiescens віддавна майже не вимовляється в вврейській мові: в цій статті я зазначаю її апострофом '. Греки й римляни цієї шви звичайно нічим не зазначали, цебто не чули її в вимові, пор. ев. імена: Av'gam, Jiš'mael, Mam're і т. ін. Але часом такі зазначали її через *e*, напр.: Riv'kah, Ρεβέκκα, Rebecca, Рѳѳікка, Ривка. — Šim'on, Σιμων, Simeon, Симѳѳонъ, Шим'он. — Cív'on, Σεβεγών, Sebeon, Сѳѳевѳонъ, Ців'он.

Часом греки передавали шву навіть через *η*, як це трапилось зо словом *алилуя*. Єврейське hal'lu Jah (хвалить Господа) вони передали: ἀληλοῦϊα, старосл. ѳлллилѳіа. Слово зовсім невідповідне, бо: 1) початкове *h* відкинене за § 7, 2) подвоєння *l* нічим не оправдане, 3) неоправдана й віддача шви через довге *η*, 4) односкладове Jah (Господь) передане через *ϊα*, з відкиненням незнамого грекам *h*, 5) дві слові: hal'lu Jah греки злили непотрібно в одне.

Шва рухома в д. евр. мові вимовляється як *e*, але греки часом передавали її як *a* або *o*. Напр.: Medan, Μαδαϊμ, Madan, Маддѳѳімъ, Медан. — Betuel, Βαθουήλ, Bathuel, Бѳѳѳилъ, Бетуел. — Sedom, Σόδομα, Sodoma, Сѳѳодѳѳмъ, Седом.

21. Як я вище казав, в Септуагінті дуже часто голосні передаються не так, як у тексті вврейському, напр.: Peled-Φάλει, Achuzzat - 'Οχολαθ, Chavvah - Εῶα, Midjan - Μαδιάμ, Bil'ha - Βίλλα, Mil'kah - Μελχά, Zil'ra - Ζελρα, Cochar - Σαάρ. Coar-Mγγωρ і т. ін. За грецьким текстом пішла Вульгата й текст старослов'янський.

22. В вврейській мові акцентоване *e* (але не шва!) в слові на кінці речення здовжуються на *a*. І цікаво, що грецький текст часом подає це здовження *a* замість основного *e*. Напр.: Peges, Φάρες, Phages, Φάρισъ, — це буде Перец. Zegach, Ζάρα, Ζαγα. Ζάρα — це буде Зе-рах, хоч при кінці речення в вврейським тексті буде Peges, Zagach, див. Кн. Буття 38. 29-30.

23. Довге *i* (chirek) часом греки передають через двоголосний *ei*, напр.: Bin'jamin, Βενιαμειν, Benjamin, Бѳѳнілмінъ, Бен'ямін. Цей же дифтонг часом передає й *цере e*, що звичайно зазначається через *η* (доказ, що *η* — це *ei* = *и*): Leah, Λεία, Lia, Лиа, Лея.

24. Німа шва ділить слово в вимові, що варто зазначати апострофом *i* на письмі, коли шва перед голосною, напр.: Cív'on-Ців'он, Bin'jamin-Бін'ямін, Mid'jan-Мід'ян, Gil'ad-Гіл'ад, Simon-Шим'он (але це слово вже в нас злилося: Шимон).

25. Дуже рідко в старослов'янській Біблії маємо маленьку, аж надто обережну спробу націоналізації тексту, напр. у формі імен на -i, слов'янам незнаний: Levi, Λεβί, Levi, Лѳѳіві; Naf'tali, Νεφθαλι, Nephthali, Нѳѳѳѳѳлімъ. Правда, в наголосі імен націоналізація помітна частіш; напр. наконечний наголос вврейських слів на -áh у нас не наконечний: Jehudáh, 'Ιουδα, 'Іѳѳда, Mil'kah, Μελχά, Мѳѳільха і т. ін.

26. Грецький текст знає часом здвоєння голосного там, де його вврейський текст не знає, напр.: Av'gaham - 'Αβραάμ, Abraham, 'Αβραάμъ, Аврагам-Авраам. — Jic'hak, 'Ισαάκ, Isaac, Ісакъ, Іцхак-Ісак. — Aharon, 'Ααρών, Aaron, Аарѳѳонъ, Агарон. Вияснення вище (зникнення *h* § 7, зміна шви § 20).

Навпаки, вврейське Jaakov стратило одне *a* в грецьким: 'Ιακώβ, лат. Jacob, ц. сл. 'Іакѳѳѳъ, може тому, що друге *a*

має аіп, що вимовою тут опущений, див. вище § 17.

Для ліпшої орієнтації в усьому, що я тут розповів, подаю орієнтаційну таблицю вимови звуків у власних біблійних іменах. Під зазначеним числом вище докладно розповіджено про це явище.

Ч.	Євр.	Грецьке	Лат.	Ст. сл.	Укр.
1	ש	σ	s	с	ш
2	צ	σ	s	с	ц
3	ב	β	b	к	б
	ב	β	b	к	в
4	פ	φ	ph	ф	п
	פ	φ	ph	ф	ф
5	י	ι	j	ї, н	й
	י	ι	i	ї, н	і
6	כ	—	h	—	х
7	ח	—	—	—	г
8	ג	γ	g	г	г
9	ז	ζ	z	з	з
10	ל	λ	l	л, ль	л, ль
11	ק	κ	c = k	к	к
	ק	χ	ch, c = k	х	к
12	ת	θ	th	θ	т, ф, фт
	ת	τ	t	т	т
15	מ	μ	m	м	мр
17	ג	γ	g	г	—
19	ע	η	e	н	е

V.

Отже, як ми бачили в попередніх розділах, грецька мова передала біблійні імена дуже недокладно, а то з простої причини, що не мала на те потрібних звукових засобів. Старослов'янська мова по-рабському пішла за грецьким текстом і запровадила перейначену грецьку форму. Тепер же ми знаємо, що слов'яни, особливо українці, можуть досконало передати своїми звуками єврейські біблійні імена. Що ж маємо робити при наших нових перекладах? Чи триматися перейначеної вимови грецької, чи подавати правдиву вимову оригіналу?

Взявши на увагу все вищеподане, я в своїм новім перекладі Біблії з давньоєврейської мови тримаюся оцих двох головних засад:

1. Коли біблійне ймення загально знане, а ще й уживане в Новому Заповіті, або коли воно в нас живе в грецькій формі, тоді вживаю форми традиційної грецької, напр.: Ісак (Ic'chak), Аврам чи Авраам (Av'raham), Ізмаїл (Iš'mael), Ізраїль (Iis'rael), Яків (Jaakov), Йордан (Jar'den) і т. ін.

2. Але коли біблійне ймення мало знане, а в Новім Заповіті його нема, тоді вживаю давньоєврейської форми. Так само тепер роблять усі автори наукових перекладів Біблії. Давно вже нам час звернутися до оригіналу й пити живу воду з праджерела!

Іван Огієнко.

3 Книги Псалмів.

Псалом 1.

- Блаженний той м'яж, що за радою¹ несправедливих не х'одить, й не стоїть на дорозі в'їн гр'їшних, й не сидить на сид'їннї злор'їкв!
- А в Законї Господнїм його закохання, й про Господнїй Закон він розд'умує вд'єнь [та вночі.

¹ В єврейськїм тексті *לצדק* „ба асат“, а це значить: радою, за радою, а не „на раду“. Та й грецьке *ἐν βουλή* визначає те саме: радою, за радою. Тут і євр. *ba*, і гр. *'ev* — т. зв. інструментально. Зрештою пор. Пс. 72 (73). 24, де те саме євр. *ba асат* перекладене правильно: *світ-томх*. Див. вище ст. 357-359

- І він б'уде, нем'ов *тев** д'єрево, над в'одним пот'оком посаджене, що р'одить св'їй пл'їд св'єчасно, й що л'їстя не в'яє його. І все, що він ч'їнить — йому пощаст'їться.
- Не так *тї* безб'ожнї, — вони, як пол'ова, що в'їтер її розв'ївав!
- Ось том'у то не в'стоять безб'ожнї в судї, ані гр'їшники *тї* в зборї праведних!
- Дор'огу бо праведних знає Господь, а дор'ога безб'ожних загине!

* У ц'ілому св'їті прийнято додане понад оригінал друкувати курсивом.

Псалом 3.

1. Псалом Давидів, як він утікав був перед Авешалом, своїм сином.
2. Господи, як багато моїх ворогів,
як багато стають проти мене!
3. Багато-хто кажуть про душу мою:
„Для нього немає спасіння у Бога!“ Села².
4. Але, Господи, — щіт Ти для мене та слава
[ва мой,
й мою голову Ти підіймаєш!
5. Своїм голосом клікав до Господа я, —
і Він озивався до мене з святої Своєї го-
[ри. Села.
6. Я був ліг і заснув, —
й обудився, бо Господь підпірає мене.
7. Я не побююсь десяти тисяч люду,
що вони проти мене навколо отаборилися.
8. Устань же Ти, Господи! Поможі мені, Бо-
[же мій!
Бо Ти вдірив усіх ворогів моїх в щюку,
потропив зуби грішним!
9. Спасіння — від Господа,
і над людом Твоїм — Твоє благословення!
[Села.

Псалом 6.

1. Для диригента хору, на струнних інструментах, на октаву, Псалом Давидів.
2. Не карай мене, Господи, в гніві Своїм,
не завдай мені кари в гарячій Своїм пере-
[серді!
3. Будь ласкавий до мене, о Господи, — я ж бо
[слабій!
Ударів мене, Господи,
бо тремтять мої кості,
4. і душа моя сильно настрашена...
А Ти, Господи, доки?
5. Знову, Господи, візволи душу мою,
ради ласки Своєї спаси Ти мене!
6. Бож пам'ять про Тебе не в смерті,
а в шебі³ хто буде хвалити Тебе?
7. Змучився я від відхання свого,
щюпочі плаче мов лішко в потоці від сліз,
постелю свою розпускаю в слові своїй я!
8. Гнів, як міль, сточив око мов,
постаріло воно через всіх ворогів моїх...
9. Відступіться ж від мене ви всі, що чините
[несправедливість,
бо почув Господь голос могого плачу!
10. Благання мов Господь вислухає,
молитву мою Господь прийме!
11. Всі мої вороги посоромлені будуть, і будуть
[настрашені дуже;
нехай вєрнуться, — й будуть вони посором-
[лені з'рав!

² Села — слово незнаного значення, може — знак музичний; вжито його в Книзі Псалмів 73 рази.

³ Шебіл — місце перебування душ людських по смерті (згідно з давньоєврейськими віруваннями), ад. той світ.

Псалом 20.

1. Для диригента хору. Псалом Давидів.
2. В день медолі Господь тобі відповідь дасть,
ім'я Бога Якового зробить сильним тебе!
3. Він пошле тобі поиц з святині,
і з Сіону тебе підіпре!
4. Всі дарунки твої пам'ятати Він буде,
і буде вважати твоє цілопалення ситим. Села.
5. Він дасть тобі, як твоє серце бажає,
і виповнить цілий твій адум.
6. Ми будем співать через поміч Твою,
і в ім'я Бога нашого ми підіймемо прапора!
Господь виконає всі прохання твої!
7. Тепер я пізнав, що спасає Господь пома-
[зання Своєго,
дає йому відповідь з неба Своєї святині
могутніми чинами — помічної правиді Своєї.
8. Ті повозами, а ті кіннями,
а ми ім'ям Господа, нашого Бога, хвалитися
[будем.
9. Вони похилились і впали,
а ми стоїмо та ростемо на слах!
10. Господи, допоможи!
Хай нам Цар відповідь у день нашого клі-
[кання!

Псалом 42-43.

1. Для диригента хору. Псалом навчальний,
співів Корахових.
2. Як прагне той блеш до водних потоків,
так прагне до Тебе, о Боже, душа моя!
3. Душа моя спрагнева Бога, Бога живого!
Коли я прийду
й появлюсь перед Божим обличчям?
4. Стала для мене слюва моя хлібом удень та
[вночі,
коли кажуть мені цілий день: „Де твій Бог?“
5. Нехай пам'ятаю я те, і нехай виливаю я ду-
[шу свою над собою,
що в натовпі я був ходив і провадив був їх
[аж до Божого дому,
а голосом співу й подяки святкового натовпу.
6. Чого, душо моя, ти сумуєш,
і чого ти в мені непокоїшся?
Май надію на Бога, бо я Йому буду ще дя-
[кувати
за спасіння Його!⁴
7. Мій Боже, душа моя тужить в мені,
бо я пам'ятаю про Тебе в країні Йордану
й Гермону, із гори із Міц'ар.
8. Відкликається море до моря на гуркіт Твоїх
[водоспадів,
всі вали Твої й хвилі Твої перейшли надо
[мною...
9. Удень виявляє Господь Своєю ласку,
а вночі Його пісня во мною,
молитва до Бога могого життя.
10. Повім я до Бога: „Ти скеле моя, чому Ти
[про мене забув?
Чого я блукаю сумний через ўтиск ворожий?

⁴ Рефрен цей повторюється ще як вірш 12 і 17.

11. Ніби кості ламають мені, коли вороги мої
[ляють мене,
коли кажуть мені цілий день: „Де твій Бог?“
12. Чого, душо моя, ти сумуєш,
і чого ти в мені непокоїшся?
Май надію на Бога, бо я Йому буду ще дя-
[кувати
за спасіння Його, мого Бога!
13. Розсуди мене, Боже, й справуйся за справу
[мою
з людьми небогобійними...
Вияволь мене від людини обману та кривди!
14. Бож Бог Ти мові твердині, — чого ж Ти по-
[кинув мене?
Чого я блукаю сумній через утиск ворожий?
15. Пошли Своє світло та правду Свою, — вони
[будуть провадити мене,
вони запровадять мене до святої Твоєї гори
[та до місць пробування Твого.
16. І нехай я достануся до Божого жертівника,
до Бога розради й потіхи мові, —
і буду на арфі хвалити Тебе, Боже, Боже
[Ти мій!
17. Чого, душо моя, ти сумуєш,
і чого ти в мені непокоїшся?
Май надію на Бога, бо я Йому буду ще дя-
[кувати
за спасіння Його, мого Бога!
З давньоврейської мови
переклав Іван Огієнко.

»Крокодилові сльози«.

Нещирі сльози часто зовемо „крокодиловими“. Звідки й як пішла така назва? Щоб це докладно зрозуміти, подаю тут стародавні перекази про крокодила. В „Книга глаголемає Алєавить“ початку XVII-го віку (з мові Бібліотеки, про неї див. РМ ч. 67-68 ст. 345) про крокодила (коркодил або кордил) читаємо на л. 1846 таку цікаву відомість:

„Кордилъ — єсть звѣрь водный, хребетъ его аки гребень, хобот змієвъ, глава василискова. А вгда иметь чело-

вѣка ясти, тогда плачетъ й рыдаєтъ, а ясти не останєтъ. И главу от тѣла оторвавъ, зря на ню, плачетъ. А хоботомъ бієтъ, на нихже разгнѣваєтъся. А вгда зинєтъ, то весь уста бываєтъ“.

Оце походження виразу „крокодилові сльози“: „А коли крокодил зачне чоловіка їсти, тоді плаче та голосить, але їсти не перестав... І голову від тіла відірвавши, дивиться на неї та плаче...“ Пластично й коротко!

Іван Огієнко.

Життя слів.

Січень див. календар.

Сказаний встаровину визначало зіпсутий, „искаженный“, тлінний, скастрований. В пам'ятках XI віку „исказити“ — скаструвати, „каженик“ — скопєць, евнух. Пор. Єванг. Мтв. XIX 2: Суть скопци, иже исказиша сами себе. Крехівський Апостол 1560-х років: Сказитися еалшивою наукою 625, Жадного всмо не сказали 379. Пізніше слово „сказений“ почало визначати навіженого, людину зо „сказом“, буйно помішанного; пор. сказана собака. В українських говорах стародавнє значення слова „казитися“ позосталося й досі; так, на Закарпатті „казитися“ — це псуватися; пор. у читанці Фр. Агія „Жива Мова“ 1936 р. на ст. 33: „Побиті яблука скоро казяться“, цебто псуються; звідси „сказений“ — зіпсутий.

Скот, скотина — стародавнє слово для означення головно рогатої худоби.

Але з дуже давнього часу слово „скот“ визначає також маєток, гроші; готське skatts гроші. Напр.: Начаша скотъ събирати от мужа по 4 куны, „Повість Временних літ“ під 1018 р. Ось через це грецьке κτήνος визначає скот і маєток, лат. pecus — товар, pecunia — гроші; по інших мовах слово для визначення „скота“ визначає також маєток, гроші.

Скотниця — староукраїнське слово, визначало грошовий скарб, скарбниця, бож „скот“ тоді маєток, гроші. Лист Никифора до Мономаха: Скотница твоя не скоудна єсть и неистоцима.

Слободá, слобідка — часте в нас слово для малої поселі. Багато „слобід“ повстало на Правобережжі, по Руїні, коли землевласники оголошували в XVIII в. новопоселеним найрізніші „слободи“. Тому й оселі ці звуться „слободá“, напр. у Марка Вовчка, Нар. оповідання т. II ст. 174: Як іти од нашої Слободи. В Га-

личині такі оселі звать „свобода“, напр. Б. Лепкий в „Мотрі“ все пише про ці оселі: свобода. Мешканець Слободи — слободян (часте прізвище). Див. воля.

Слов'яни. Ні про яке інше слово не писано так багато, як про це слово, а проте й досі його походження позостається для нас загадкою. Найславніший чеський славіст Л. Нідерле, проаналізувавши ціле це питання („Slovanské starožitnosti, VIII. 476), про слововивід „слов'янина“ пише: „Філологія й досі не знає, як повстало саме ім'я й що воно визначає. Філологи й дотепер не прийшли до одного вияснення, що було б прийняте всіма“. В науці панували головно два слововиводи. 1) Ще з XVI ст. „слов'янина“ виводили від „слави“, цебто — слов'янин — то „славний“. Коллар та інші слов'янські патріоти сильно поширили цю гіпотезу. Але тепер її вже відкинули, бо старослов'янська мова знає тільки словѣннѣ (словиннѣ); гр. Σκλάβοι і лат. slavī так само говорять про форму „слов'янин“, бо слов. *o* в чужих мовах звичайно передається через *a*. 2) Дуже давня й гіпотеза про повстання від „слова“; з легкої руки Добровського ця гіпотеза часта ще й тепер. Звичайно вказують, що „слов'янин“, — це той, що говорить зрозумілою мовою“, в протилежність „німцеві“ — „хто говорить незрозуміло“. 3) Виставлялося й багато інших теорій. Одна з останніх — проф. Г. Ільїнського („Извѣстія ОРЯС XXIV 141-149 1919 р.), що виводить „слов'янина“ від *slovā

(гр. *ἀλωή* „оброблена земля“) — „той, що живе на обробленій землі, землероб“, у протилежність „німцеві“ — від *nēm „пастух, номад“. — Слововивід від „слава“ відкинений тепер зовсім, тому треба писати: слов'янин, слов'янський, а не слав'янин, слав'янський. Див. німець.

Смуток. Первісне значення цього слова — чорт, нечиста сила, значення полишилося від давнини ще й досі в деяких слов'янських народів, напр. у кашубів. Широко знає це значення й народ українській, хоч чомусь не занотує цього значення ані один наш словник. Номис, Приказки, ч. 7866: Смуток її зна, і Б. Грінченко в Словнику своїм добре перекладає: „Чортъ ее знаеть“. Вираз: „У його до смутку грошей“ треба перекласти: У нього до чорта грошей, і обидва ці вирази дуже часті в народі. На Київщині дуже часті вирази: Геть до смутку, йди до смутку. Ів. Франко в 27 томі „Етногр. Збірника“ 1909 р. ст. 133 подає на слово „смуток“ багато цікавих прикладів, що ясно вказують на чорта (хоч Франко того й не пояснив), напр.: А смуток го знає, Бодай тобов смуток гречку возив, Смуток би на тя темний та чорний упав, Смуток ті бери. Хто підпадає владі смуткові (чортові), той „смутий“. Забувши стародавнє значення смутку, ми не розуміємо докладно й нового значення, що криється в „смутий“.

Іван Огівенко.

Рідної мови треба вчитися та вчитися!

Відповідь на анкету.

Оце сьогодні зіркувала я, — й відважилася написати Вам листа з нагоди п'ятирічного існування журналу „Рідна мова“. Тож найгарячішим бажанням моїм є, щоб виявити свій погляд, що зробила „Р. М.“ за той час свого життя, та бачу, що воно не так легко мені дається. Адже дати маленьку оцінку в усій повноті та величчї зможе тільки той, хто може збагнути справжнім глибоким розумом, а я тільки можу сказати словами нашого Франка: „Це мор-

ська глибина... Хто в ній пірнув аж до дна, той, хоч і труду мав досить, дивні перли виносить“. І я цими перлинами тішуся, бо надбала я їх із „Рідної Мови“.

Не кажу я, що знаю вже мову, але знаю певно, що багато краща й поправніша стала моя мова. Нехай посвідчить оцей факт, що сказав мені один інтелігентний чоловік: „Бачу, що Ви читаете „Р. М.“... І ніби соромлячись за себе, додає: „А я не знаю добре своєї мови“... Видно, що всі хотіли б добре

й гарно говорити, тільки біда в тому, що воно само собою не хоче прийти, — а треба вчитися та вчитися!

Щиро бажаю „Р. М.“ на шостому році свого життя не зазнавати більше таких писань, як це було в одній із наших газет. Холоде й в'яне серце, згадавши тільки це одне закінчення з тієї писанини: Ми повинні вже раз крикнути голосно: Геть з „Р. М.“!

Перечитавши все те широке та довге, аж нудно стало... Ну, подумалося. А Ви ж які? Я, звичайна собі жінка, позволю запитати в ім'я справедливості: Чи повинно бути в наших часописах місце на таке писання проти „Р. М.“? „Рідна Мова“ — це ж наука з обсягу мо-

вознавства, й повинна бути всім нам, українцям, однаково дорога! Це ж цемент, що скріплює націю!..

Читали ми в газетах, що більшовики в Україні закликають „нищити національне коріння на мовному фронті.“ Що так роблять більшовики, це я розумію, але що наші так пишуть проти „Р. М.“, не второпаю... На віщо воно? В чию дудку граєте?

На тому я й кінчитиму листа. Вітаю Вас добрим здоров'ям і новими силами до дальшої праці, а за науку дякую Вам.

З найглибшою пошаною до Вас Ваша учениця

Канада 21.ІІ. 1938.

М. Задурович.

Відповідь на запити наших Читачів.

Дівчина чи дівчина? (М. Квасниця). У старших письменників, напр. у М. Вовчка (добрим старим звичаєм видавала свої твори в наголосам) все було дівчина, тепер же панує дівчина (але не рідке ще й дівчина).

Картопля. Як маємо казати в літературній мові: картопля чи бараболя? (мовляв, картопля — полонізм). М. Квасниця. Для картоплі маємо з десяток різних місцевих назв: бараболя, грулі, бульба, магдебурка і т. ін. В літературній мові поволі закорінюється тільки картопля. Це не полонізм. Приймаючи картоплю за полонізм, треба б, напр., і воду і т. ін. вважати також за полонізми.

Король. Звідки й коли пішла назва *король*?

Норанда, Канада. О. Квєбек. Про слово *король* див. статтейку в РМ. 1936 р. на ст. 362.

Крайній — крайка. У нас у Канаді на чоловіка з старого краю кажуть *крайні*, а на жінку — *крайка*. Звідки це пішло? Канада, Ос. Боднар. В літературній мові названі слова часто вживані й визначають *земляка* чи *землячку*. Наш крайній — наш земляк, моя крайка — моя землячка. Крім цих загальних значень, в Великій Україні крайній чи крайка — це той, хто живе далеко, — на самім кінці оселі.

Про. Чи можна так сказати: Проситься о численну участь? М. Квасниця. Ні, так у літературній мові не говорять. Кажуть: „Просимо про численну участь“. Звичайно тільки *про*, ніколи *о*.

Дописи Прихильників рідної мови.

Бажанія. „Рідна Мова“ й „Наша Культура“ виконують високе завдання — до змагань за краще завтра наші кладуть найкращу й найціннішу цеглянку — мову, скарб народній. Зичу, щоб РМ і НК стали бажаним гостем найбільшої селянської й міської хатини, а кожний член нації став її передплатником! РМ і НК отримую з перших днів їх появилення. 3.IV. Мала Доманівка. Саво Токар.

Еміграція й Р. М. На питання, поміщені в 61 ч. РМ, багато відповідати не треба, — одне скажу: нам, головно емігрантам, такий журнал, як РМ, дуже потрібний, Ми ж відірвані від рід-

ного пня, ми ж не мали потрібної підготовки за цілий час війни, а тому мусимо тепер надолужити й добре вивчити свою рідну мову. Оселити до РМ завжди протягає нам свою допоміжну руку. Свою вдячність до РМ виявляю тим, що даю їй нового передплатника. Sudturg. Ont. 15.VI. 1938. В. Курилів.

Побажання. Редакторів „Рідної Мови“ шлемо найкращі побажання всього гаразду в науковій праці на рідному українському полі. Нехай Господь Бог благословить у всьому! 4.VIII. 1938. Краків. З християнським привітом Гр. М. Гарматій.

ЗМІСТ 9-го (69) ЧИСЛА „РІДНОЇ МОВИ“: 1. *Огієнко:* Непорозуміння в перекладах Святого Письма. *Проф. В. Барагура:* Психологічні основи успіху літературного твору. 1. *Огієнко:* Складня української мови: Словолад об'єкта й атрибута. *Проф. П. Кривоносок:* Недуги мови: афазія. *В. Коблик:* Навин по батькові. 1. *Огієнко:* Вимова давньоєврейських біблійних імен. З Книги Псалмів: Псалми 1, 3, 6, 20 і 42-43. 1. *Огієнко:* „Крокодилозі словои“. Життя снів. *М. Задурович:* Рідної мови треба вчитися та вчитися! Відповідь на запити наших Читачів. Дописи Прихильників рідної мови. — Адреса „Рідної Мови“: Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 zł., півріччя 3 zł., чвертьріччя 1.60 zł.; за границею в Європі 8 zł., поза Європою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають „Рідну Мову“ від 1 числа. Річник 1 (без 1-3 чисел) 5.00 zł.; річники II, III, IV і V по 6.00 zł., оправалений II і III по 7.50 zł.; в Європі по 10 zł., поза Європою по 2.35 дол. річник оправалений. Контя чекове П. К. О. ч. 27.110.